

УДК 321.02

Рубанов В.В.
Харківський національний
університет імені В.Н.Каразіна

ОСНОВНИ СУБ'ЄКТИ ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ І ВИДИ ЗНАНЬ

Идентифікуються основні суб'єкти політичної аналітики, способи, які ними використовуються, а також види політичного знання, які продукуються – аналітичне та експертне. Особлива увага звертається на їх специфіку: обидва види знання за своєю природою відрізняються один від одного і в той же час вони не роздільні, оскільки в кінцевому підсумку виявляються двома компонентами цілісного експертно-аналітичного політологічного знання, яке необхідне для підготовки, прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм.

Ключові слова: *основні суб'єкти політичної аналітики, способи і процедури політичного аналізу, аналітичне і експертне знання, експертно-аналітичне політологічне знання, публічне політичне рішення.*

Рубанов В.В.

ОСНОВНЫЕ СУБЪЕКТЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ АНАЛИТИКИ И ВИДЫ ЗНАНИЙ

Идентифицируются основные субъекты политической аналитики, используемые ими способы и процедуры исследования, а также продуцируемые виды политологического знания – аналитическое и экспертное. Особое внимание обращается на их специфику: оба вида знания по своей природе отличаются один от другого и в то же время они неразделимы, поскольку в конечном итоге являются двумя компонентами целостного, экспертно-аналитического политологического знания, необходимого для подготовки, принятия и реализации публичных политических решений и программ.

Ключевые слова: *основные субъекты политической аналитики, способы и процедуры политического анализа, аналитическое и экспертное знание, экспертно-аналитическое политологическое знание, публичное политическое решение.*

Rubanov V.

MAIN SUBJECTS OF POLITICAL ANALYTICS AND TYPES OF KNOWLEDGE

The main subjects of political analytics, used them algorithms and procedures of research, and also generated types of politological knowledge – analytical and expert appraisal are identified in the article. Special attention was paid to their peculiarities: both types of knowledge are different one from another by their nature and at the same time they are inseparable, because finally they are two components of whole, expert-analytical politological knowledge that is necessary for preparation, in the process of making and realization of public political decisions and programs.

Key words: *main subjects of political analytics, ways and procedures of political analysis, analytical and expert knowledge expert appraisal, expert-analytical politological knowledge, public political decision.*

На думку дослідників, більшість реформ, що проводилися в Україні, не отримали свого завершення саме з причин недостатнього урахування людського чинника, що, як правило, пов'язано з недостатнім рівнем кадрового забезпечення реалізації цих реформ [1, с. 6]. У повній мірі ця оцінка відноситься і до

основних суб'єктів політичної аналітики – політичних аналітиків і політичних експертів, які повинні забезпечувати, відповідно до їхнього функціонально-рольовому статусу, експертно-аналітичний супровід указаних реформ, і від ефективної професійної діяльності яких напряду залежить доля будь-якого політичного рішення або здійснення політичної програми. Проте, на жаль, ці професії не отримали ще в нашій країні на-

лежного нормативно-правового оформлення. Однією з головних причин незавершеності цього процесу є, на наш погляд, невизначеність в політологічній літературі, особливо вітчизняній, самих цих базових понять, а також практична відсутність наукових праць, де б в прямій постановці аналізувались питання критеріїв демаркації професій політичного аналітика і політичного експерта, специфіки видів політологічного знання, які ними формуються, природи способів і процедур їх продукування.

Тому **мета даної статті** полягає не стільки в аналізі вже існуючих спроб визначення понять „політичний аналітик”, і „політичний експерт” (це необхідна, але в даному разі не головна умова досягнення поставленої мети), скільки в обґрунтуванні адекватних критеріїв їх демаркації як окремих професій і самодостатніх суб’єктів політичної аналітики, які продукують специфічні, але взаємозв’язані і взаємозумовлені види знань, необхідних для підготовки, прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм.

Для досягнення поставленої мети пропонується вирішити три основні завдання: по-перше, критично проаналізувати вже існуючі в літературі підходи відносно визначення основних суб’єктів політичної аналітики, їх сильні і слабкі, з методологічної точки зору, сторони; по-друге, відповідно, визначити головні причини, які блокують, аж до нинішнього часу самий процес ідентифікації дослідниками основних суб’єктів політичної аналітики і види знань, які ними продукуються, і, по-третє, обґрунтувати необхідні критерії, що дозволяють не тільки розділити функціонально-рольові особливості професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта, але й одержані ними в процесі цієї діяльності основні види політологічного знання.

Беручись до рішення окреслених завдань, відзначимо, що у більшості випадків, дослідники взагалі не помічають наявну реальну функціонально-рольову специфіку професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта як самодостатніх суб’єктів аналітичного процесу, а тому, як правило, не розділяють їх на окремі види і способи професійної політичної аналітичної діяльності, а якщо і розділяють, то не самі ці професії як такі, а лише визначаючи їх поняття. Яскравий тому приклад – праці К.Симонова і Ю. Кальниша, в яких вказується, що коли ми визначаємо в якості суб’єктів політичного аналізу представників певної професії – політичних аналітиків, то дане

визначення несе у собі деяку тавтологію, і тому краще називати їх політичними експертами [2, с.65] або політичними консультантами [3, с.159]. Але у такому разі природно виникає питання: а наскільки коректна, з методологічної точки зору, така, на перший погляд, проста „заміна назв”, професій, як зрештою і ексклюзивна пропозиція російського дослідника Е.Я. Баталова віддати на відкуп самому суспільству проблему вирішення питання ідентифікації основних суб’єктів політичної аналітики. „Декретами таку ненормальну ситуацію, – аргументує свою позицію вчений – не змінити, тому що це, за великим рахунком, хвороба зростання. І кого називати (якщо називати взагалі), „політологом”, кого – „політичним аналітиком”, кого – політичним оглядачем”, а кого – „політичним експертом”, повинно вирішувати саме суспільство” [4, с.40]. У ситуації, яка склалася, куди більш перспективною виглядає позиція С.Г. Туранка – автора сучасного підручника з політичного аналізу, який вважає, що використання вказаних термінів, особливо в Росії, дотепер носить не цілком суворий і досить розпливчатий характер і тому потребує якраз від самих дослідників ясного визначення понять, які розглядаються [5, с.16]. А тому, даючи характеристику всім суб’єктам аналітичного процесу, він особливо підкреслює, що варто ясно розуміти розходження в трьох основних рольових позиціях: особу, що приймає політичне рішення, політичного аналітика й політичного експерта. На його думку, це диктується, по-перше, тим, що ми обґрунтовано не можемо очікувати від особи, що приймає рішення, професійного знання всіх проблем, з якими йому доводиться мати справу відповідно до займаної посади, суспільного становища та ін. Та й часовий ресурс, відпущений на рішення важливих питань, нерідко виявляється обмеженим. По-друге, що є не менш важливим, подібне розмежування функціонально-рольових особливостей суб’єктів політичного аналізу диктується тим, що й політичні аналітики (які за штатом повинні готувати такі рішення), також не можуть бути фахівцями у всіх або хоча б у більшості проблем, що виникають. Їхнє основне завдання – організувати експертизу, залучити експертів – висококваліфікованих фахівців у сфері прийняття рішення й забезпечити професійний рівень її проведення, максимальну вірогідність результатів експертизи [5, с. 206-207].

Беручи до уваги ці дуже важливі рекомендації вченого, разом з тим відзначимо, що виявлені ним організаційні й тимчасові фак-

тори, що впливають на функціонально-рольові позиції суб'єктів політичного аналізу, далеко не вичерпують всі характеристики сутності та особливостей їхньої професійної діяльності, а швидше тільки актуалізують необхідність подальшого пошуку інших об'єктивних факторів, які можна було б використовувати як основні критерії, що визначають не тільки те загальне, що властиве всім суб'єктам аналітичного процесу, але й ті функціонально-рольові особливості професійної діяльності, які притаманні політичному аналітику і політичному експерту як самодостатнім суб'єктам політичної аналітики в цілому. На наш погляд, таким основним критерієм, що безпосередньо визначає специфіку професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта як суб'єктів політичної аналітики, є передусім певна система методів, які вони використовують в аналітичному процесі. Але чому ж тоді дослідники не використали даний критерій для демаркації суб'єктів політичної аналітики і видів знань, які ними продукуються?

На нашу думку, є дві основні причини, що пояснюють ситуацію, яка склалася. Перша – це розбіжності між прихильниками кількісних і якісних методів і процедур дослідження з приводу їх пріоритету в аналізі політичних проблем, і як наслідок першої – друга причина – невирішеність питання статусної характеристики нової галузі політологічного знання – „Аналізу політики” як політико-управлінської дисципліни, її співвідношення з політичним аналізом.

Якщо говорити більш конкретно і по суті питань, які розглядаються, то необхідно, по-перше, вказати, що на сьогоднішній день як в науковій, так і в навчальній політологічній літературі дуже чітко виділяються дві групи вчених які опонують одна другій: одні (Д.Гупта [6], Дж.Б.Мангайм, Р.К. Річ і Ф.А.Шродт [7], Є.Н.Ожиганов [8] та ін.) – віддають перевагу кількісним, математичним і іншим суворо формалізованим методам і процедурам дослідження, другі – (А.Вілдавські [9], Г.Брувер и П.Леон [10], В.Данн [11], Б.Хогвуд та Л. Ганн [12] М.В.Жеребцов [13]) – роблять акцент на якісних способах і процедурах аналізу політичних проблем. І в цій ситуації сучасний дослідник змушений стояти перед дилемою: зайняти позицію однієї з опонуючих сторін і тим самим продовжувати дискусію, захищаючи пріоритети своїх прихильників, або спробувати, з позицій досягнення сучасного

наукового знання, глибше проникнути в проблему, що аналізується.

Ми вибрали останнє і в процесі цілеспрямованого дослідження кількісних і якісних методів і процедур виявили, що з погляду їхньої природної сутності вони знаходяться в нерозривній єдності – одні способи – кількісні – тісніше пов'язані з *аналітичною* діяльністю суб'єктів політичної аналітики, а другі – якісні – з *синтезуючою* діяльністю вказаних суб'єктів. І їхня цілісна єдність забезпечується не тільки загальною процедурно-функціональною стратегічною метою – підготовкою, прийняттям і реалізацією публічного політичного рішення, але й логікою самого наукового процесу пізнання як такого. По-перше, жоден синтез принципово неможливий, якщо йому не передує аналіз. По-друге, у чистому вигляді, окремо, аналіз як метод пізнання теж не може бути реалізований, оскільки він існує й використовується тільки в діалектичній єдності і протилежності з синтезом. Але в окремих випадках процесу пізнання допускається, як відомо, перевага аналізу, а в інших – синтезу як самостійних видів наукової діяльності.

Інакше кажучи – кожен із способів аналізу, які ми розглядаємо, є *самодостатнім, виконуючим тільки йому притаманні специфічні функції*. Разом з тим, і це треба особливо підкреслити, – обидва ці способи аналізу є системно взаємопов'язаними і взаємозумовленими – як вияв *діалектичної єдності загального і особливого* в аналітичному процесі підготовки, прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм. Це диктується насамперед самою природою методів, які використовуються в політичній аналітиці – існує певна закономірність у використанні тих чи інших способів дослідження: математичні та інші суворо формалізовані методи і процедури ефективні при рішенні завдань рутинного характеру і, навпаки, – при невизначеності й наростанні динамічності ситуації управлінські процедури неминуче ускладнюються, а тому потребують аналізу численних альтернатив і, відповідно, застосування якісних способів і процедур дослідження. Саме в процесі впливу експертних методів і процедур, і за їх допомогою й відбувається розвиток *загального* – аналітичного процесу в цілому.

Разом з тим, відзначаючи переваги саме експертних методів та їх превалювання над формалізованими, треба мати на увазі, що не варто перебільшувати їх процедурно-функціональну роль і значення, як і применшувати роль і значення формалізованих ме-

тодів і процедур, оскільки в реальній практиці підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень і програм ці різні способи й види аналітичної діяльності органічно взаємозалежні та взаємообумовлені. Адже аналіз і опрацювання експертної інформації здійснюється за допомогою математичного апарату, досконалість якого і визначає успішність застосування методу експертних оцінок.

Сказане дозволяє зробити висновок: головною вадою прихильників використання в політичній аналітиці тільки кількісних або тільки якісних методів і процедур дослідження є невиправдане наділення їх властивостями виробляти цілісне політологічне знання. В той час як об'єктивно, користуючись тільки кількісними або тільки якісними методами дослідження, можна отримати тільки один із його необхідних компонентів. Тому відповідно, слід говорити швидше про досягнення якогось ідеального балансу при використанні кількісних та якісних способів аналізу й отриманих у такий спосіб знань для забезпечення аналітичного процесу в цілому, а також досягнення такого ж балансу і в реальній процедурно-функціональній професійній діяльності політичного аналітика і політичного експерта з врахуванням того реального місця, яке вони посідають у системі суспільного розподілу праці.

Річ у тому, що закономірність обумовленості аналітичного процесу природою методів, що використовуються у ньому, згодом виявилася не тільки в загальному – виникненні *політичного аналізу*, але й *особливому* – інституціоналізації на рубежі ХХ - ХХІ століття відносно самостійної, в межах предметного поля політичного аналізу, галузі політико-управлінського знання: „*Аналіз політик*”, і відповідно формуванні на основі якісних способів і процедур дослідження – нового різновиду аналітичної професії – *політичного експерта*. При цьому політичний експерт як різновид аналітичної професійної діяльності, так само як і політичний аналітик, став самодостатнім суб'єктом аналітичного процесу, оскільки у своїй професійній діяльності він спирається на профільні, вироблені вже самим аналізом політики – експертні методи і процедури дослідження. Виступаючи в цьому єдиному процесі як *особливе*, вони, завдяки своїй природній сутності, підкоряють собі частину загального – кількісні методи і процедури дослідження. Це відбувається, по-перше, тому, що на певних фазах аналітичного процесу, особливо при прогнозуванні і розробці варіантів політичних

рішень, експертні методи і процедури не тільки більш інноваційні й оперативні, але й результативніші завдяки об'єктивним процедурно-функціональним умовам їх безпосереднього застосування. Якщо кількісними методами в аналітичному процесі користуються лише один їх носій – політичний аналітик, то безпосередньо експертними методами і процедурами користуються відразу два суб'єкти експертної діяльності – особи, що приймають рішення, і незалежні професійні експерти. Завдяки цьому, як правило, в процесі спільної професійної діяльності експертів – керівників і незалежних професійних експертів утворюється креативний експертний тандем і особлива творча атмосфера осмислення складних, особливо малодосліджених проблем і застарілих стереотипів їх сприйняття. По-друге, що не менш важливо, це відбувається ще й тому, що достовірне знання політики передбачає володіння двома різними видами знань – аналітичним і експертним, або кажучи словами Майкла Оукшота – технічним і практичним знанням [14, с.14-15], які окремо один від одного не існують і в однаковій мірі беруть участь у будь-якій реальній діяльності, в тому числі і політичній. А політичний аналітик, спираючись на кількісні методи і процедури дослідження продукує в процесі своєї професійної діяльності лише один вид політологічного знання – аналітичний – необхідну, але недостатню запоруку для ціннісного аналізу процесу підготовки, прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм. Цінність якраз експертного знання і його носія – політичного експерта в цьому процесі полягає в можливості контролювати сам процес пізнання і встановлювати тим самим межі і форми практичного застосування знань, а отже, відсікати таке знання, яке позбавлене функціональності, тобто не може бути інструменталізоване в процесі професійної аналітичної діяльності. Цю специфічну особливість професійної діяльності, притаманної тільки експерту як суб'єкту пізнавального процесу загалом, дуже точно визначив А. Ашкерів, зауваживши, зокрема, що: „Якщо експерт і є „жерцем”, – то в першу чергу жерцем операціоналізації результатів пізнавальної діяльності. Завдяки йому знання перетворюються на інструмент, починають функціонувати, „працювати”. Завдяки йому формула, „Знання – сила” із декларативної перетворюється на керівництво до дії” [15, с. 39]. Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити такі узагальнені висновки.

Основними суб'єктами політичної аналітики є політичний аналітик і політичний експерт. Процедурно-функціональну роль останнього в реальному пізнавальному процесі здійснює творчий тандем, який складається з особи, що приймає рішення, і незалежного професійного експерта. Базовим критерієм, який дозволяє розмежувати специфічні особливості професійної діяльності політичного аналітика і політичного експерта і ідентифікувати їх як основних суб'єктів політичної аналітики, є природа методів, які використовуються в пізнавальному процесі.

Існуюча традиція стверджувати про несумісність кількісних і якісних методів і процедур дослідження, як і визнавати абсолютну пріоритетність кожного з них в цьому процесі, є методологічно невиправданою. Кількісні та якісні методи і процедури дослідження не є абсолютно протилежними, навпаки – повинні, як ми в цьому переконалися, взаємно доповнювати один одного, і тільки їхня раціональна цілісність може закласти підвалини якісного *експертно-аналітичного* процесу. В процедурно-функціональному відношенні це проявляється насамперед в продукуванні з їх допомогою *аналітичного* і *експертного* знання. Ці два різні види знання, також як і способи їх продукування, окремо один від одного не існують, а тому рівною мірою застосовуються в професійній діяльності політичного аналітика і політичного експерта як два необхідних компонента цілісного *експертно-аналітичного* знання, необхідного для підготовки, прийняття і реалізації публічних політичних рішень і програм.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кагановська Т.Е. Кадрове забезпечення державного управління в Україні / Т.Е.Кагановська. – Монографія. – Х. : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2010. – 362с.
2. Симонов К.В. Политический анализ: [учеб. пособие] / К.В. Симонов. – М.: Логос, 2002. – 152с.
3. Кальниш Ю.Г. Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади: Монографія / Ю.Г. Кальниш. – К. : Вид-во НАДУ, 2006. – 272с.
4. Баталов Э.Я. Восхождение к политической науке / Э.Я. Баталов // Общественные науки и современность. – 2005. – № 3. – С. 34-47.
5. Туронок С.Г. Политический анализ. Курс лекций / С.Г.Туронок. – М.: Изд-во Дело, 2005. – 360с.
6. Gupta D. Analysing Public Policy: Concepts, Tools and Techniques / D. Gupta. – CQ Press, 2001. – 388 p.
7. Мангейм Дж. Б., Рич Р.К. Политология. Методы исследования // Дж.Б.Мангейм, Р.К. Рич; [пер. с англ.]. – М.: Издательство „Весь Мир”, 1997. – 544с.
8. Ожиганов Э.Н. Моделирование и анализ политических процессов: [учеб. пособие] / Э.Н.Ожиганов. – М. : Изд-во РУДН, 2006. – 189с.
9. Wildavsky A. Speaking Truth to Power. The Art and Craft of Policy Analysis / A.Wildavsky. – New Brunswick, 1987. – 386 p.
10. Brewer G. The Foundations of Policy Analysis / G.Brewer, P.de Leon. – Homewood, 1983. – 478 p.
11. Dunn W. N. Public Policy Analysis. An Introduction / W.N.Dunn. – Englewood Cliffs, 1981 – 400 p.
12. Гогвуд, Б. Аналіз політики для реального світу / Б.Гогвуд, Л.Ган; [пер. з англ. А. Олійник; Наук. ред. пер. В.Тертичка]. – К.: Вид-во Соломії Павличко „Основи”, 2004. – 396 с.
13. Жеребцов М.В. Качественные методы в прикладном политологическом исследовании / М.В. Жеребцов // Вестн. Моск. Ун-та. – Сер. 12. – Политические науки. – 2005. - № 3. – С. 19-33.
14. Оукшот, Майкл. Рационализм в политике и другие статьи / М.Оукшот; [пер. с англ.]. – М.: Идея-Пресс, 2002. – 288с.
15. Ашкеро́в А. Эксперткратия. Управление знаниями: производство и обращение информации в эпоху ультракапитализма / А.Ашкеро́в. – М.: Издательство „Европа”, 2009. – 132.